

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาความรู้ ความคิด ทักษะ ค่านิยม ตลอดจนคุณธรรม และความประพฤติของบุคคลเพื่อให้ประชาชนเป็นพลเมืองดีมีคุณภาพ เมื่อประชาชนเป็นคนดี มีคุณภาพ การพัฒนาประเทศก็ทำได้ราบรื่น รวดเร็ว ซึ่งรัฐบาลตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษา จึงได้ตราพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ขึ้น เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาของ ประเทศโดยกำหนดให้การจัดการศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคล และสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึกอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลง ความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อมสังคมการเรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยการผสมผสานระหว่าง การศึกษาในระบบการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพ ชีวิตได้อย่างต่อเนื่อง การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทาง ร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถ อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและ ส่งเสริมสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้ง ส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้ อันเป็นสากลตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความสามารถในการประกอบ อาชีพ รู้จักพึ่งตนเองมีความริเริ่มสร้างสรรค์ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง (พระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ, 2542: 6)

ปัจจุบันสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทำให้องค์กร ต้องมีการปรับตัวให้สอดคล้องกับสถานการณ์ดังกล่าว จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนา อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (ฉบับที่ 10 พ.ศ. 2550 – 2554) คนเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดในการทำงานให้องค์กรบรรลุเป้าหมายได้อย่าง มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล คนหรือทรัพยากรมนุษย์เป็นผู้สร้างผลผลิต ซึ่งนำไปสู่ความสำเร็จ

และภาพลักษณ์ขององค์กร แต่โดยธรรมชาติทั่วไปของมนุษย์จะมีความแตกต่างไม่เหมือนกันในแต่ละบุคคล เช่น ความแตกต่างในด้านทัศนคติ ความรู้ ทักษะ ความสามารถในการทำงาน ซึ่งจะเป็นส่วนหนึ่งในองค์ประกอบที่ทำให้งานขององค์กรบรรลุเป้าหมายหรือประสบผลสำเร็จ การดำเนินการที่จะให้มนุษย์สร้างสรรค์ผลงานได้เป็นอย่างดีนั้น ต้องอาศัยคุณภาพการบริหารและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ควบคู่กันไป จึงเป็นหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาที่จะต้องปรับปรุงดูแลให้บุคลากรทุกคนทุกระดับได้รับการพัฒนาอย่างเหมาะสม เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน ดังนั้น การบำรุงขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของผู้ได้บังคับบัญชา จึงเป็นความรับผิดชอบอย่างยิ่งของผู้บริหารที่ควรปฏิบัติ (ยรรยง ยรรยงเมธ, 2543: 395)

การบริหารงานสถานศึกษาประถมศึกษานั้น ผู้บริหารเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่จะนำพาสถานศึกษาไปสู่เป้าหมาย ซึ่งการบริหารงานให้ประสบความสำเร็จต้องอาศัยทรัพยากรการบริหารที่สำคัญ 4 ประการ คือ คน เงิน วัสดุอุปกรณ์และวิธีการจัดการ ซึ่งถือว่าคนเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุด เพราะคนเป็นผู้บริหารและผู้ใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ฉะนั้นผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะผู้นำและผู้บังคับบัญชาจะต้องหาความร่วมมือจากครูและบุคลากรและประสานการปฏิบัติงานให้ประสบผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ ขวัญและกำลังใจของครูในการปฏิบัติงานจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่ผู้บริหารและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกระดับควรได้ตระหนักและให้ความสนใจเป็นพิเศษเพราะถ้าครูมีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานที่ดีหรือสูงแสดงว่าครูมีความรู้สึกที่ดีต่อสถานศึกษารู้สึกที่ดีต่อผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงานรู้สึกที่จะเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ร่วมแรงร่วมใจกันทำงานและการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพเป็นระยะเวลาอันยาวนานก็จะสามารถเกิดขึ้นได้ในทางกลับกันถ้าครูในสถานศึกษาอยู่ในสภาพมีขวัญและกำลังใจในการทำงานที่ไม่ดีหรือต่ำแสดงว่าครูกำลังเสียขวัญมีความรู้สึกกระแวงไม่เชื่อถือกันและกันในหมู่เพื่อนร่วมงาน การละทิ้งงานก็จะเกิดขึ้นภารกิจของสถานศึกษานั้นย่อมไม่บรรลุผลและจะดับสูญไปในที่สุด (ถาวร ศรีแก้ว, 2549: 2)

จากสถานการณ์ความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย เป็นพื้นที่ที่มีลักษณะสังคมแตกต่างจากดินแดนส่วนอื่นๆ ของประเทศไทย ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ประชากรเหล่านี้มีเอกลักษณ์ทางด้านภาษา ศาสนา ความเชื่อ วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี ที่แตกต่างจากประชากรส่วนใหญ่ของประเทศไทย จากความแตกต่างดังกล่าวจึงทำให้เกิดกระแสต่อต้านรัฐในรูปแบบต่างๆ หนึ่งในนั้นคือการก่อความไม่สงบ ทำให้เกิดปัญหาที่สลับซับซ้อนต่อเนื่องเป็นเวลานาน ส่งผลต่อความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนในพื้นที่ ครูเป็นหนึ่งในเป้าหมายหลักของการก่อการร้าย เพราะง่ายและสะดวกกว่าข้าราชการกลุ่มอื่น เพราะครูไม่มีอาวุธ จากสภาพการทำงานกลุ่มครูเป็นกลุ่มที่สามารถป้องกันตนเองได้น้อยมาก ทั้งยังเดินทางเข้าออกอยู่เป็นประจำทุกวัน ฉะนั้นครูจึงถูกคุกคามในรูปแบบต่าง อาทิเช่น การลอบทำร้ายครู

จนถึงขั้นเสียชีวิต การเผาโรงเรียน การลอบทำร้ายครูมีผลในแง่จิตวิทยา คือ สร้างผลกระทบก่อให้เกิดการรับรู้ในวงกว้างได้อย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดความหวาดผวและสิ้นหวังแก่คนในพื้นที่ โดยเฉพาะข้าราชการครูมีการขอย้ายออกจากพื้นที่ประมาณ 2,000 คน (ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 2554)

ปัญหา 3 จังหวัดชายแดนใต้ เป็นปัญหาอันเป็นผลมาจากความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา และวัฒนธรรม ที่ก่อให้เกิดความไม่เข้าใจ ความหวาดระแวง มีความรู้สึกในทางลบต่อรัฐที่สะสมมานานปรากฏอยู่เป็นทุนเดิม จึงทำให้ปัญหาทุกปัญหาที่เกิดขึ้นได้ถูกผูกโยงเข้าสู่ปัญหาพื้นฐานดังกล่าวอยู่ตลอดเวลา (ซูรีนา คลานูรักษ์, 2547: 3)

จากเหตุการณ์ความรุนแรงดังกล่าว ทำให้ข้าราชการครู ขาดขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานเป็นอย่างมากกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นต่อข้าราชการครู นับว่ามีผลกระทบต่อการเรียนการสอนนักเรียนในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของนักเรียนเป็นอย่างมาก ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาระดับขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของครูในอำเภอเรือเสาะ และเปรียบเทียบขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของครูในอำเภอเรือเสาะสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 จำแนกตามวุฒิการศึกษา ประสบการณ์ทำงาน ศาสนา และภูมิลำเนาเดิม เพื่อศึกษาจากที่เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบส่งผลให้ครูที่ปฏิบัติงานในอำเภอเรือเสาะมีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานน้อยอย่างไร ผู้วิจัยในฐานะผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาสายผู้สอนมีความเชื่อเช่นเดียวกับ ไพโรจน์ อุลัด (2548) ที่กล่าวไว้ว่า คนเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดในการบริหารงานให้ประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ และเชื่อว่าขวัญและกำลังใจของครูผู้สอนเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้การบริหารโรงเรียนประสบผลสำเร็จและส่งผลกระทบต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีขึ้นในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาระดับขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของครูในอำเภอเรือเสาะ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1
2. เพื่อเปรียบเทียบระดับขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของครูในอำเภอเรือเสาะ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 จำแนกตามวุฒิการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน ศาสนา และภูมิลำเนา

สมมติฐานการวิจัย

การศึกษาในการวิจัยครั้งนี้มีสมมติฐานดังนี้

1. ครูในอำเภอหรือเสาะ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต 1 ที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน มีระดับขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานแตกต่างกัน
2. ครูในอำเภอหรือเสาะ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต 1 ที่มีประสบการณ์การทำงานต่างกัน มีระดับขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานแตกต่างกัน
3. ครูในอำเภอหรือเสาะ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต 1 ที่นับถือศาสนาต่างกัน มีระดับขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานแตกต่างกัน
4. ครูในอำเภอหรือเสาะ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต 1 ที่อยู่ภูมิลำเนาเดิมต่างกัน มีระดับขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานแตกต่างกัน

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตเนื้อหา

การวิจัยเกี่ยวกับขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของครูในอำเภอหรือเสาะ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต 1 ผู้วิจัยได้ศึกษาเนื้อหาเกี่ยวกับขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของ Keith Davis (1974 อ้างถึงใน **พอใจ ช่างไม้, 2553: 21**) และ **ธีรนนท์ ทิทา (2539: 16)** ประกอบด้วย 6 ด้าน ได้แก่

- 1) ด้านความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของหน่วยงาน
- 2) ด้านความรู้สึกรับผิดชอบ
- 3) ด้านความรู้สึกพึงพอใจ
- 4) ด้านความรู้สึกมั่นคงปลอดภัย
- 5) ด้านความรู้สึกประสบผลสำเร็จ
- 6) ด้านความรู้สึกในหน่วยงาน

2. ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอำเภอหรือเสาะ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต 1 ปีการศึกษา 2554 จำนวน 547 คน จาก 40 โรงเรียน (**สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต 1, 2554**)

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอำเภอเรือเสาะ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต 1 ปีการศึกษา 2554 จำนวน 225 คน ได้มาจากการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ตารางเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie, Robert V. and Morgan, Daryle W., 1970: 607-610) ใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ตามสัดส่วนขนาดของโรงเรียน และใช้วิธีการสุ่มแบบง่าย (Simple Random Sampling) โดยวิธีการจับฉลาก

3. ขอบเขตตัวแปร

3.1 ตัวแปรอิสระ ประกอบด้วย

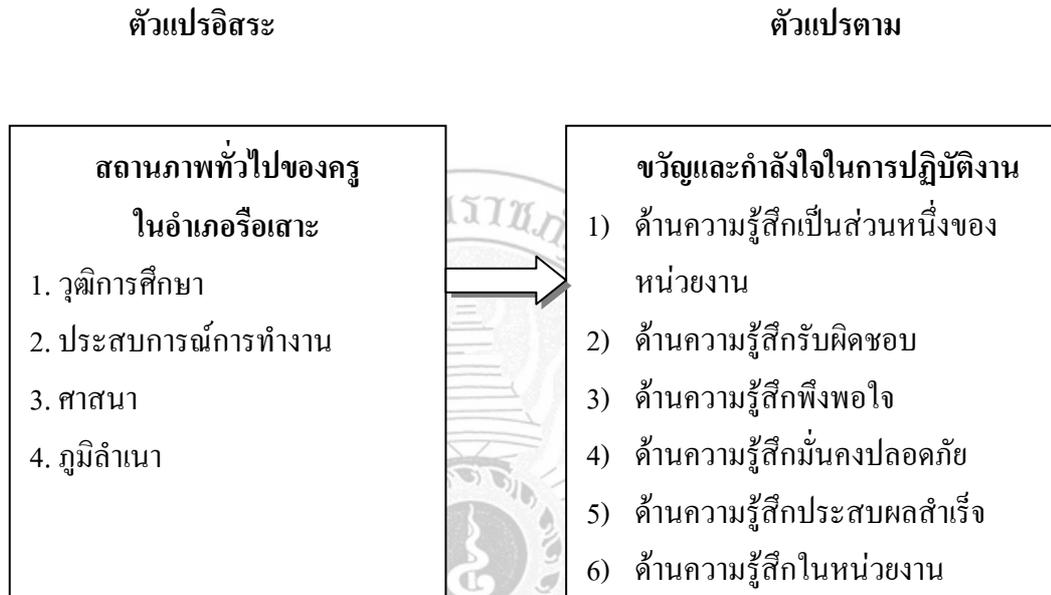
- 1) วุฒิการศึกษา
 - (1) ปริญญาตรี
 - (2) ปริญญาโท
- 2) ประสบการณ์การทำงาน
 - (1) ต่ำกว่า 5 ปี
 - (2) 5 – 10 ปี
 - (3) 11 – 15 ปี
 - (4) ตั้งแต่ 16 ปี ขึ้นไป
- 3) ศาสนา
 - (1) ศาสนาพุทธ
 - (2) ศาสนาอิสลาม
- 4) ภูมิลำเนาเดิม
 - (1) ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้
 - (2) นอกพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

3.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ ขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน 6 ด้าน ประกอบด้วย

- 1) ด้านความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของหน่วยงาน
- 2) ด้านความรู้สึกรับผิดชอบ
- 3) ด้านความรู้สึกพึงพอใจ
- 4) ด้านความรู้สึกมั่นคงปลอดภัย
- 5) ด้านความรู้สึกประสบผลสำเร็จ
- 6) ด้านความรู้สึกในหน่วยงาน

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยศึกษาขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของครูในอำเภอเรือเสาะ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1 สรุปได้ดังภาพ 1

ภาพ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดนิยามศัพท์เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยเพื่อให้เกิดความเข้าใจชัดเจนในการศึกษาไว้ดังต่อไปนี้

1. ขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน หมายถึง สภาวะทางจิตใจซึ่งเป็นความรู้สึกของครูที่มีต่อการทำงานในอำเภอเรือเสาะ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1 ที่ปฏิบัติงานอยู่ทั้งในแง่ที่พึงปรารถนาและไม่พึงปรารถนา ซึ่งจะส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการบริหารการศึกษาของโรงเรียน

1.1 ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของหน่วยงาน หมายถึง ความรู้สึกของครูที่ได้มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและแผนการปฏิบัติงาน มีความตั้งใจในการปฏิบัติงานอย่างเต็มที่และเต็มความสามารถ มีความสุขและรู้สึกอบอุ่นใจในการปฏิบัติงาน โดยมีการจัดบริการและสวัสดิการให้

อย่างเหมาะสม และให้เกียรติ ตลอดจนถึงความรู้สึกสนิทสนมเป็นกันเองกับผู้บังคับบัญชาและได้มีโอกาสเสนอความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานได้อย่างเต็มที่

1.2 ด้านความรู้สึกที่รับผิดชอบ หมายถึง ความรู้สึกของครูที่ต้องการใฝ่หาความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติงาน โดยผู้บริหาร โรงเรียนดูแลเอาใจใส่เกี่ยวกับความเป็นอยู่อย่างสม่ำเสมอ จึงมีความมุ่งมั่นที่จะปฏิบัติงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ ทำงานร่วมกันอย่างสนิทสนมรักใคร่กลมเกลียวให้ความยอมรับ ความร่วมมือและความช่วยเหลือกันและกัน จนทำให้รู้สึกว่าตัวเองเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียนอย่างแท้จริง

1.3 ด้านความรู้สึกพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกของครูที่ได้ปฏิบัติงานในโรงเรียนเหมาะสมกับความสามารถ ทำให้มีโอกาสใช้ความรู้ความสามารถอย่างเต็มที่ โดยผู้บริหาร โรงเรียนได้แจ้งข่าวสารการดำเนินงานให้ทราบ ได้รับการส่งเสริมให้มีความรู้เพิ่มเติม จนผู้บังคับบัญชายอมรับความสามารถ มีการประสานสัมพันธ์อันดีต่อกันกับคณะครู มีความพึงพอใจในผลการพิจารณาความดีความชอบ และพร้อมที่จะปฏิบัติงานเมื่อได้รับมอบหมายงานที่ยากและท้าทายความสามารถ

1.4 ด้านความรู้สึกมั่นคงปลอดภัย หมายถึง ความรู้สึกของครูในการปฏิบัติงานโดยได้รับความช่วยเหลือแนะนำในการปฏิบัติงานจากผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงาน ทำให้ได้ปฏิบัติงานอย่างเต็มที่ เมื่อเกิดปัญหาขึ้นก็ได้รับการช่วยเหลือดูแล ตลอดจนถึงการได้เข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานต่าง ๆ ของโรงเรียนอยู่เสมอ ทำให้มีความรู้สึกมั่นใจในตำแหน่งหน้าที่ที่ปฏิบัติงานอยู่

1.5 ด้านความรู้สึกประสบความสำเร็จ หมายถึง ความรู้สึกของครูที่ได้รับการยกย่องชมเชยเมื่อท่านทำงาน ประสบผลสำเร็จ มีความเป็นมิตรและมีความสัมพันธ์อันดี เกิดความรักใคร่และพึงพอใจต่อกัน โดยมีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ในการปฏิบัติงานที่รับผิดชอบอย่างดี ทำให้มีความรู้สึกมีความสุขในการปฏิบัติงานและมุ่งมั่นที่จะปฏิบัติหน้าที่ต่อไป

1.6 ด้านความรู้สึกในหน่วยงาน ความรู้สึกของครูที่รู้สึกว่าผู้บังคับบัญชาปฏิบัติงานเป็นกันเองสภาพแวดล้อมของโรงเรียนและที่ทำงานเอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติงาน มีเชื่อมั่นในความสามารถในการปฏิบัติงานของผู้บังคับบัญชา และพร้อมที่จะปรับปรุงการทำงานให้สอดคล้องกับหน่วยงาน

2. ครู หมายถึง ครูที่ปฏิบัติงานการสอนอยู่สถานศึกษาขั้นพื้นฐานในอำเภอเรือเสาะ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ทำให้ทราบถึงขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของครูในอำเภอเรือเสาะ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1
2. ทำให้ทราบถึงผลเปรียบเทียบระดับขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของครูในอำเภอเรือเสาะ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1 จำแนกตามวุฒิการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน ศาสนา และภูมิฐานะ
3. สามารถนำผลการวิจัยไปปรับปรุงและพัฒนาขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของครูในอำเภอเรือเสาะ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1 และในโรงเรียนที่ให้ความสนใจ

